ĠUŻE` CASSAR-PULLICINO RIŻQ GĦALL-KULTURA MALTIJA (1)

UNIVERSITY OF MALTA MELITENSIA MAIN LIBRARY

Ġorġ Mifsud-Chircop

Fl-aħħar ittra tiegħu tat-3 ta' Frar, 1874, il-folklorista Sqalli Giuseppe Pitre` (1841-1916) kiteb: "Qaddisi u x-xeħta tiegħi jimbottawni lejn l-istudju tad-djalett, imma l-bżonn li naqla' x'niekol jorbotni mas-sodda tal-morda qalb il-miżerja u d-dulur kollu ta' l-umanita` muġugħa. Il-ħażin kollu jwassal għat-tajjeb, u għalhekk stajt niġbor, biex inqajjem fija dawk it-tradizzjonijiet li għandhom sehem tant mill-istudji fqajra tiegħi. Jien ngħix fost il-poplu u għall-poplu." (2)

Bejn wieħed u ieħor hekk ukoll nistgħu ngħidu li ġara lill-ħabib għażiż tagħna Ġuże` Cassar-Pullicino. Minn dejjem kellu x-xewqa li jsir avukat imma fl-istess ħin ried jikteb fuq l-Istorja ta' Malta, u din il-ħerqa għall-Istorja wasslitu għall-folklor. Minħabba bosta raġunijiet, fosthom il-familja u l-eqqel tal-gwerra, ma setax jasal għall-ewwel karriera, imma x-xogħol fil-qasam ta' l-Istorja ntefa' fuqu sewwa. Hu stess stqarr fl-10 ta' Diċembru, 1970 f'intervista ma' Tony Barbaro-Sant:

"L-aktar suġġett għal qalbi kienet l-Istorja ta' Malta. Sa minn qabel is-snin tal-gwerra, dejjem kelli xewqa li nikteb xi ħaġa fuq l-Istorja ta' Malta. Kont għadni żgħir u mort, niftakar, insaqsi ħalli nara l-manuskritti kif ikunu l-Biblijoteka, iżda kemm kemm riedu juruli għax kont għadni żgħir wisq ta' ħdax jew tnax-il sena, imma kuljum kont immur hemmhekk u sirt midħla tal-kollezzjonijiet illi hemm. Imbagħad mill-gwerra 'l hawn tista' tgħid sal-lum ma naqsitx ġurnata ħlief fis-sajf li tkun magħluqa wara nofsinhar, illi ma mmurx nagħmel xi nofs siegħa jew tliet kwarti tiftix." (3)

Mhux ta' b'xejn li Ġuże` Aquilina kien iħobb isejjaħlu "il-Pitre` ta' Malta". U kif qaltli kemm-il darba l-folklorista Franċiża Micheline Galley, li ħarġet ma' Cassar-Pullicino aktar minn studju wieħed, "intom il-Maltin għandkom biex tiftaħru b'Ġuże` "

Il-laqgħa ma' Ninu Cremona (1880-1972), studjuż tal-lingwa u tal-folklor, bħala l-għalliem tiegħu tal-Malti l-Liċeo, u ma' Ġuże` Aquilina bħala l-professur tiegħu tal-Malti fil-kors tal-Letteratura l-Universita`, kompliet tkebbes fih in-nar għall-Malti u għall-folklor. Cremona kien li kkoreġielu l-ewwel kitba tiegħu fuq il-folklor, Aquilina kien li ppubblikahielu u nkuraġġieh biex jaqbad il-linja tal-folklor. Minn hawn meraħ fuq il-Malti bħala kultura waħda fit-tliet oqsma tagħha tal-lingwa, tal-letteratura u fuq kollox tal-folklor. Kif stqarr fl-istess intervista ma' Barbaro-Sant, "Malta hija l-pern ta' l-istudju tiegħi: Storja, lingwa u folklor." (4) L-ambjent qerriedi tal-gwerra quddiemu bħala spettur sanitarju Ħal Għaxaq (1940-1941) u r-riċerka li kien jagħmel ma' Aquilina f'Għawdex, komplew xprunawh, bħalma għamel f'bosta folkloristi ta' barra minn Malta, biex l-identita` li kienet qed taqa' quddiemu, jistinka forsi jsibha fil-kuxjenza moħbija ta' niesu. Ix-xogħol li għamel xi għaxar snin wara (1953-1958) bħala bibljotekarju b'riżq il-librerija ta' din l-Universita` joqgħod sewwa fit-tisħiħ tal-kultura fis-sens wiesa' biex jirtifed t-tagħlim għaż-żgħażagħ, il-

mexxejja ta' Malta tal-ġejjieni - kien hu li, fost l-oħrajn, ħadem biex tinbena għall-ewwel darba taqsima sabiħa fuq it-teorija u l-prattika tal-folklor f'Malta.

Jekk ikollna nieħdu dawn it-tliet oqsma f'daqqa żgur li jolqotna l-binarju (1) tal-ħidma prattika fir-riċerka, daqskemm (2) is-sehem attiv fl-għaqdiet marbuta magħhom. Mela, għalkemm ħalla l-kors akkademiku li beda l-Universita` u beda jaħdem mal-gvern, xorta baqa' membru tal-kunsill ta' l-Għaqda tal-Malti bejn 1942-1945 u fl-Għaqda tal-Malti (Universita`) bħala assistant-direttur tar-rivista tagħha *Leħen il-Malti* (1944-1952). Bejn l-1942-46 kien is-segretarju tax-Xirka ta' l-Ilsien Malti. Din il-ħidma għall-Malti kompliet fis-snin ta' wara bir-riċerka u bil-kitba wkoll. Magħhom jidħlu l-oqsma ta' l-Istorja u l-folklor billi sar editur tal-*Melita Historica* (1952-1961) u tal-*Maltese Folklore Review* (1962-1973).

It-tlieta ħares lejhom mill-perspettiva kulturali u għalhekk waħda ssaħħaħ u tnewwel lill-oħra għax mibnija fuq ir-riċerka li wasslitu għall-pubblikazzjoni ta' studji ewlenin. Fil-lingwa u fl-Istorja Soċjali ħareġ *Unpublished Maltese Dictionaries* (1947), *Id-Djalogi ta' De Soldanis* (1947), *Kitba u Kittieba ta' Żmienna* (3 volumi, 1962-1964, b'edizzjoni riċenti f'*Kitba bil-Malti sa l-1870* (2001) u *Kitbiet Oħra tas-Seklu Dsatax* (2002), *Aquilina u l-Malti* (1974), *Malta fis-Seklu Tmintax: Xi Djarji Maltin ta' l-Imgħoddi* (1981) u *Ġuże` Muscat-Azzopardi: Studji* (1991). Fil-letteratura Maltija ppubblika *Kelma Waħda Biss* (1971), *Dun Karm. Tagħrif Ġdid u Noti Kritiċi* (1985), *Poeżiji ta' Ġorġ Zammit. Noti Kritiċi* (1985), u *Ġuże` Ellul-Mercer, Il-Kitbiet Miġbura* (l-ewwel ktieb, 1985). L-interess għat-tisħiħ tal-lingwa u l-letteratura Maltija baqa' wkoll għaddej miegħu għax tul il-karriera tiegħu bħala bibljotekarju ta' l-Universita' u fiċ-Ċivil fid-Dipartiment ta' l-Informazzjoni u fil-Ministeri tax-Xogħol u l-Industrija (1965-1968) u fuq kollox bħala Direttur ta' l-Industrija (1971-1979), ħa ħsieb dejjem jimbotta 'l quddiem l-interessi ta' bosta oqsma Maltin, fosthom Id-*Dizzjunarju Bijo-Bijografiku Nazzjonali* (1960-1965) ta' Robert Mifsud-Bonnici u t-traduzzjoni ta' *L-Infern* (1964), l-ewwel taqsima ta' *La Divina Commedia* ta' Dante minn Erin Serracina-Inglott.

Kellu jkun l-interess fl-Istorja ta' Malta li fil-folklor wasslu biex jieħu l-ewwel il-materjal storiku u jistħarrġu. 'Il quddiem stinka ħafna biex infetħu ċ-ċentri tas-snajja' Maltin f'Ta' Qali, il-belt Valletta u Għawdex kif jixhduh ir-ritratti li hawn għall-wiri fil-wirja li se nniduha l-lejla. It-tliet oqsma: il-letteratura, il-folklor, u l-Istorja Soċjali, għallimhom ukoll lill-istudenti tal-Baċellerat ta' l-Arti (1965-1978) u fuqhom qara xi studji f'kungressi internazzjonali f'Malta, Kiel, Kopenħagen, Katanja, Ġirba (it-Tuneżija) u l-Kanada. Fost il-pubblikazzjonijiet fuq il-folklor ta' min wieħed isemmi *An Introduction to Maltese Folklore* (1947); *Ħaġa Moħġaġa u Taħbil il-Moħħ Ieħor* (4 vol., 1957-59) u li għadu kif reġa' ħareġ din is-sena f'edizzjoni ġdida; *Il-Folklor Malti* (1960; it-tieni ediz. riveduta, 1975); *Linguistic Analysis of Fr. Magri's Folktales* (1961); *Stejjer ta' Niesna* (1962); *Il-Bennejja tal-Folklor Malti* (1964), *Ethno-Linguistic Aspects of Animals in Malta* (1967), *Studies in Maltese Folklore* (1976, bit-tieni ediz. riveduta u mkabbra fl-1992); *Skunġrar u Orazzjoni fil-Poeżija Popolari Reliġjuża f'Malta* (1981); *Studi di tradizioni popolari maltesi* (1989); *L-Imgħoddi tal-Ġens Tagħna: Bejn Storja u Folklor* (1990); *Ħżuż Manwel Magri. Ktieb tan-Notamenti dwar il-Folklor Malti* (1991); *Kemużell. A Maltese Practical Joker,* edizzjoni tax-xogħol miġbur f'Malta minn Bertha Ilg (1995), *Maltese Oral Poetry and Folk Music* (1998) mal-Prof. Charles Camilleri, u *Folktales of Malta and Gozo* (2000). Jien kont l-mezz biex fl-aħħar inħarġulu erbgħa minnhom, il-kotba fuq Dun Karm u Ġorġ Zammit, il-ġabra ta' Ilg u l-ktieb fuq Magri. U naf biżżejjed b'liema ħerqa u entużjażmu Cassar-Pullicino jidħol għax-xogħol. L-istess ngħid għax-xogħol li għamilna bi sħab fuq in-narrattiva folkloristika Maltija fl-1997 fl-enċiklopedija internazzjonali li għadha ħierġa minn Berlin

mis-Soċjeta` Internazzjonali għar-Riċerka tan-Narrattiva Folkloristika.

Bir-raġun kollu li l-ħidma tiegħu ġiet rikonoxxuta minn ħafna bħal fl-1970 meta ngħata l-midalja tal-fidda mill-Konfederazzjoni tal-Kunsilli Ċiviċi, fl-1975 meta rebaħ il-*Malta Government Prize* għall-aħjar ktieb maħruġ fl-1974, fl-1978 meta ngħata l-*Premju Letterarju* għax-xogħol oriġinali ta' riċerka dwar Ġuże` Muscat-Azzopardi, fl-1979 il-*Malta Literary Award*, fl-1989 il-*Premio Citta` di Valletta* (1989) u fl-1993 l-grad ta' *Master of Philosophy* mill-Universita` ta' Malta u l-Midalja għall-Qadi tar-Repubblika ta' Malta.

CASSAR-PULLICINO FOLKLORISTA

L-ambjent li trabba fih fi tfulitu u fżgħożitu Ħal Luqa, Ħat-Tarxien u Għawdex laqqa' lil Cassar-Pullicino għall-ewwel darba mal-kuxjenza Maltija f'ħafna mill-oqsma tal-ħajja tat-tfal, bħal m'huma l-logħob, il-ħwejjeġ moħġaġa, il-brejku, it-taqbil u d-divertiment, u tal-kbar bħalma huma s-snajja'. Sa ommu Elena stess kienet narratriċi prima għalih; narraturi oħra kien hemm, fosthom Ġużeppi Schembri, imlaqqam Żaże`, u ieħor Leli, plejer mal-Hiberians.

Ix-xogħol tiegħu bħala folklorista nistgħu naqsmuh fi tlieta: (1) Il-ġbir tal-materjal b'mod sistematiku, (2) il-ħidma proattiva biex ċerti aspetti jkunu organizzati aħjar, u (3) l-istudju u l-pubblikazzjoni ta' kollox biex jolqot mhux biss liż-żewġ livelli tas-soċjeta` Maltija imma wkoll lill-istudjużi barranin. Mal-klassi ta' isfel ried jippopolarizza l-qasam ġdid ta' l-istudju tal-folkor, l-aktar bir-Rediffjuxin (mill-1952 'il quddiem), bil-gazzetti bil-Malti u bl-Ingliż u b'xi wirjiet, bħal dik fil-Mużew Nazzjonali bejn April-Mejju, 1971 f'isem l-Għaqda tal-Folklor Malti. Fil-ħidma proattiva stinka biex isiru dokumentarji mid-Dipartiment ta' l-Informazzjoni fuq il-folklor Malti u mill-1953 nieda l-Konkors ta' l-Għana fil-Buskett bl-għajnuna tas-Soċjeta` Agrarja. Għall-Maltin beda jippreżenta studji ġodda biex joħloq l-istorja tal-folklor Malti u joħroġ konklużjonijiet ġodda wara x-xogħol ta' Manwel Magri u Cremona. Għall-barranin mhux biss daħal f'korrispondenza ma' studjużi u riċerkaturi bħal Margaret Murray, Ettore Rossi, Paolo Toschi, u fuq kollox ma' Bertha Ilg, mhux biss ħa sehem attiv b'taħdita fil-Kungress Internazzjonali għar-Riċerka fuq in-Narrattiva Folkloristika li sar Kiel u Kopenħagen f'Awissu 1959 u kien membru fundatur ta' l-istess soċjeta`, imma ħareġ ir-rivista *Maltese Folklore Review* (1962-73) biex jifqa' l-ħajt lingwistiku li jsibu quddiemhom il-folkloristi barranin meta sa żmienu fuq il-folklor tagħna kważi kollox kien għadu jinkiteb bil-Malti.

L-oqsma ewlenin li stħarreġ u stinka ħafna għalihom huma t-teorija, l-istorja (*Il-Bennejja tal-Folklor Malti*, 1964) u l-prattika tal-folklor Malti (*Il-Folklor Malti*, 1960, it-tieni ediz., 1975), l-arti verbali (il-ħrejjef, leġġendi, it-taqbiliet, il-ħwejjeġ moħġaġa, l-għana, l-għajjat tal-bejjiegħa) u l-kultura materjali (is-snajja'). Tinħass sewwa l-influwenza romantika diretta li kellu fuqu Ninu Cremona (1880 - 1972) li qara ħafna mill-kitba ta' Pitre`, bil-perspettiva tas-salvataġġ ta' kulma qed jintilef mill-kultura Maltija, ir-*Rettungsgedanke* li jsemmi Giuseppe Cocchiara fuq Gotthold Ephraim Lessing (1729 - 1781), Herder (1744 - 1803), l-aħwa August Wilhelm (1767-1845) u Friedrich (1772-1842) von Schlegel u Pitre`. (5) Hawn il-poplu Malti, il-*folk*, ifisser in-nies tal-kampanja u r-raħal, ir-rappreżentanti waħdanin li jgħixu mill-qrib mal-wirt nazzjonali. Fit-tiftix bikri tiegħu dar fuq l-iskavar

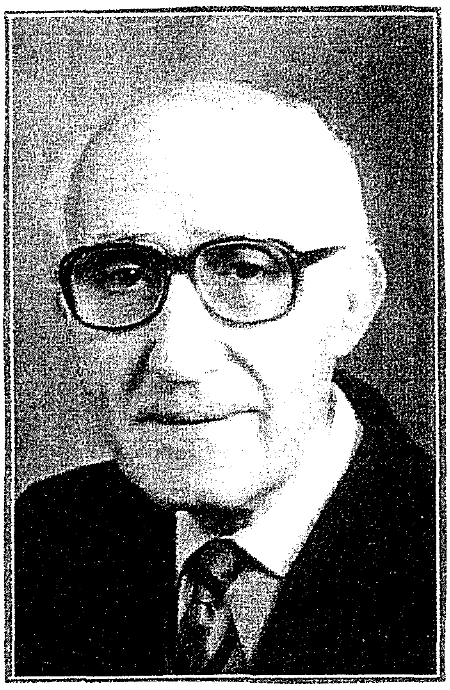

ta' l-Istorja antika u mhux daqshekk antika bis-saħħa taċ-ċiklu tal-leġġendi storiċi marbutin ma' bosta fażijiet ta' l-Istorja ta' Malta minn żmien il-bidu ta' l-era nisranija 'l hawn, bħalma huwa San Pawl, il-furbani u t-Torok, il-Kavallieri, u l-Franċiżi. (6) Iktar 'il quddiem beda jħaddem il-metodu Finniku, mibdi u żviluppat fil-bidu tas-seklu għoxrin minn Antti Aarne (1867-1925) u li għal ħafna snin matul l-ewwel nofs tas-seklu għoxrin, kien meqjus bħala l-uniku metodu aċċettabbli għar-riċerka fl-istudju tal-Folklor. Il-metodu jrid jikxef in-nisel u l-istorja tal-folklor u jrid ikun imsaħħaħ b'firxa wiesgħa ta' riċerka komparattiva.

Cassar-Pullicino ntefa' b'ruħu u ġismu sa minn nofs l-erbgħinijiet biex jiġbor u jsalva min-nisi l-wirt tal-poplu li kien qiegħed jgħib minn quddiem għajnejh, il-ħajja u l-arti inkonxja tar-raħli idilliku Malti biex jerġa' jibni l-identita` nazzjonali mit-tradizzjoni. Il-fidi qawwija tiegħu fil-*vox populi*, il-kuxjenza storika tiegħu fejn tidħol it-tradizzjoni folkloristika, u l-impuls patrijottiku u umanitarju tiegħu mogħni b'fidi sħiħa f'dak li kellu f'moħħu, fasslulu programm ċar ta' xogħol quddiemu, għalih innifsu u għall-ġenerazzjonijiet ta' warajh. Madankollu, għal ħafna żmien baqa' jaħdem waħdu u ħadd ma newwillu l-appoġġ sħiħ li kellu bżonn.

Ix-xogħol il-ġdid li għandna quddiemna llum *Ħaġa Moħġaġa u Taħbil il-Moħħ ieħor* jista' jservina bħala eżempju f'waqtu fuq hekk. Ħarġu bejn l-1957-1959. Imma bdieh billi ntefa' għar-riċerka ħafna snin qabel. Ngħidu aħna, sa l-1947 diġa` kellu 70 ħaġa moħġaġa. Imma mbagħad bil-ħidma persistenti tiegħu u bl-għajnuna ta' ħbiebu, l-aktar f'dan il-każ ta' Guido Saliba li għaddielu t-testi li kienu bagħtu s-semmiegħa biex jixxandru fuq ir-Rediffjuxin bejn 1950 u l-1951, wasal sa l-għadd sabiħ ta' 187 waħda, (7) minbarra l-għadd l-ieħor ta' taħbil il-moħħ bħat-taħwid ta' kliem u tagħwiġ ta' lsien, mistoqsijiet ta' ħsieb u logħob il-għadd. Imbagħad kompla miexi billi jaddatta l-fehmiet u l-metodoloġija ta' l-istudjużi ta' żmienu. Il-ħwejjeġ moħġaġa, bħall-ħrejjef, għandhom strutturi sintattiċi u semantiċi għalihom u li jagħżluhom mid-diskors ta' kuljum li jkunu rrakuntati fih. Huma forom artistiċi li jintgħarfu kulturalment bħala kategoriji distinti ta' komunikazzjoni. Il-ħaġa moħġaġa hija qasam affaxxinanti tal-kultura folkloristika Maltija u li tant għadha qawwija fostna, iżda ftit li xejn tkun qed studjata b'mod frisk. (8) Trid tkun ġdida jew tinstema' stramba biex l-udjenza tagħti kasha. Il-ħaġa moħġaġa jkun fiha bilfors żewġ elementi ewlenin: l-immaġni ppreżentata u t-tweġiba li tingħata lill-udjenza. Il-livell folkloristiku jingħażel mil-livell lingwistiku għax l-immaġni tkun dejjem mistoqsija anki jekk lingwistikament tkun interpretata bil-forma ta' l-istqarrija. Ngħidu aħna, ħa nħarsu lejn il-ħaġa moħġaġa (20) miġbura mill-Ħamrun u li hi ġdida fl-edizzjoni li għandna llum tax-xogħol tiegħu:

Hawn ħaġa:
Għaxar sefturi,
Sinjura waħda,
U ħajta.
(*Il-ħajjata*)

Għalkemm lingwistikament din hija stqarrija, folkloristikament hawn il-mistoqsija implikata: x'inhi dik il-ħaġa li għandha għaxar sefturi ma' sinjura waħda u ma' ħajta? It-tlaqqigħ ta' l-immaġni tas-sinjura u l-għaxar sefturi tagħha mat-tweġiba tal-ħajjata joħloq il-metafora tal-ħaġa moħġaġa. Imma f'dan il-każ bħal f'kull ħaġa moħġaġa folkloristika, barra dan it-tlaqqigħ ta' l-immaġni jkun jonqos funzjoni li toqgħod għat-tweġiba, il-ħajjata, imma mhux għas-sefturi. Il-ħajjata m'għandhiex "sefturi" imma, kif ifissirha Cassar-Pullicino, "il-ħafna lavranti . . . qegħdin biex jgħinu l-ħajjata." (9) Mela, it-tweġibha m'hix arbitrarja imma mibnija fit-test imlissen għall-udjenza, għalkemm dejjem fir-restrizzjonijiet soċjali u kulturali ta' Malta. Huwa sewwa sew f'dan ix-xogħol li lill-awtur narah li qed juri kemm l-arti verbali f'Malta hija ħajja, 'il bogħad ħafna mill-prinċipju ta' ħafna prinzipjanti jew dilettanti tal-folklor, li kienu u li għadhom jgħidu li l-folklor huwa mejjet jew qiegħed biex. It-testi tal-ħaġa

moħġaġa jinħalqu huma u jingħadu u jinbnew quddiem għajnejn l-udjenza. U kull darba li jkunu mtennija dejjem ikun hemm il-possibbilta` qawwija li xi ftit jew wisq jinbidlu.

Mertu kbir ta' Cassar-Pullicino jolqot żewġ livelli tax-xogħol komparattiv tiegħu. L-ewwel, kontra Manwel Magri (1851-1907) li ħares biss lejn il-lvant, u kontra Cremona li saħaq fuq l-Ewropa, Cassar-Pullicino jieħu l-Mediterran sħiħ u jqabbel ma' kull fejn jeħtieġ, bla suġġettiviżmu ta' xejn fil-limiti tal-komparattiviżmu tiegħu. Fil-fatt, l-aqwa xogħol tiegħu marbut mal-metodu komparattiv fl-isfond Mediterranju. It-tieni, Cassar-Pullicino baqa' sa l-aħħar ifittex u jirrevedi kulma jkun sema' qabel, dejjem skond ir-reqqa xjentifika tar-riċerka kif jitlob il-metodu komparattiv. Ngħidu aħna, quddiem l-iżviluppi kbar li bdew iseħħu mis-sittinijiet 'l hawn fil-folklor internazzjonali, hu ma baqax lura milli jistqarr fl-1992:

"Barra l-ġbir u t-tixbih wieħed irid jieħu l-analiżi tat-testi u l-istrutturi tad-diversi ġeneri." (10)

U għadni niftakar il-kliem li qalli fit-28 ta' Lulju, 1971 aħna u nitkellmu fuq ix-xogħol tiegħu u stqarrli u ngħid is-sewwa ħasadni:

"Kemm inħossni li għadni m' għamilt xejn, u dan sew imħabba l-materjal mhux ippubblikat li għandi fil-kexxun u wkoll għax issa hu l-waqt meta nħossni ppreparat, l-iktar għax-xogħol ta' tixbih. Jien iddixxiplinat fix-xogħol tiegħi; dejjem stennejt iż-żmien għall-istudju komparattiv; iżda llum il-folklor sar id-disperazzjoni tiegħi, għax ħin m'iniex insib."

Dan hu l-messaġġ li jgħaddilna llum Cassar-Pullicino fl-eta` veneranda ta' 82 sena magħluqa: mill-fehmiet romantiċi li kienu jagħmlu sens għal Malta ta' wara l-gwerra li bdiet tfittex l-identita` tagħha, Cassar-Pullicino qiegħed jistedinna biex ngħaddu għall-analiżi testwali li m'għandniex xi ngħidu trid tagħti kas ukoll tas-semantika kulturali fid-diskursivita` tagħha. Qed jistedinna biex nibqgħu dejjem naġġornaw ruħna fir-riċerka u fl-istudju modern tal-folklor kif għamel hu mill-erbgħinijiet 'il quddiem u kif jerġa' jissuġġerilna fid-disgħinijiet. Qed jistedinna biex inkunu ddixxiplinati u dak li għandna nagħmlu u li rridu nibdew fir-riċerka, naqbdu u nagħmluh issa. Ma nistgħux inħallu għall-għada jew nibqgħu qisu fid-dinja ta' l-akkademja qatt ma ġara xejn għalina u ma ninfetħux għall-fehmiet u t-teoriji moderni.

Grazzi, grazzi ħafna, għall-ħidma tiegħek b'riżq il-kultura tagħna.

(1) Taħdita li saret fil-Lejla f'ġieħ Ġuże` Cassar-Pullicino organizzata mil-Librerija ta' l-Universita` u l-Għaqda tal-Malti (Universita`) fis-17 ta' Diċembru, 2003.

(2) Ara, A. Dundes, ed., "On the Need for a Bibliography of Folklore", *International Folkloristics. Classical Contributions by the Founders of Folklore*, Oxford, 1999, p.57

(3) Ġ. Mifsud-Chircop, *Ġuże` Cassar-Pullicino Folklorista*, teżi għall-grad ta' B.A., Malta, l-Universita` ta' Malta, 1972, p. 94.

(4) *Ibid.*, p. 97

(5) Ara, Ġuże` Cassar-Pullicino, *Il-Bennejja tal-Folklor Malti*, Malta, 1964, pp. 93-94; *id.*, *Studi di tradizioni popolari maltesi*, Malta, 1989, p.38. Ara wkoll, Ġorġ Mifsud-Chircop, "Sehem Temi Zammit fil-Folklor Malti, *Analiżi*, vol. 4/5, Malta, Ġunju-Settembru, 1991, pp. 18-19, Ottubru-Novembru, 1991, pp. 14-15.

Għat-tifsira tar-*Rettungsgedanke*, ara, Giuseppe Cocchiara, *The History of Folklore in Europe* (1971), trad. John N. McDaniel, Philadelphia, 1981, pp. 187, 197-203, 212, 224-25, 230, 351-71, 539.

(6) Ara l-istudji tiegħu: "Pauline Traditions in Malta", *Scientia*, vol. 10, 1944, pp. 19-31; "Pirates and Turks in Maltese Tradition," *ibid.* vol. 14, n. 4, 1948, pp. 164-90; "The Order of St John in Maltese Folk Memory," *Scientia*, vol. 15, 1949, pp. 149-75, u "The French Occupation in Maltese Tradition," *The Sundial*, vol 4, n. 8, 1948, pp.27-32.

(7) Ġuże' Cassar-Pullicino, *Ħaġa Moħġaġa u Taħbil il-Moħħ Ieħor*, l-1el ediz., 1957-1959, p. 20.

(8) Ir-reċensjonijiet *kollha* li nħarġu s'issa fuq dan il-ktieb huma kollha ripetizzjoni ta' kulma qal l-awtur innifsu.

(9) Cassar-Pullicino, *Ħaġa Moħġaġa u Taħbil il-Moħħ Ieħor*, it-2 ediz., M. Mifsud u O. Vella, ed., Malta, 2003, p.16.

(10) Paul Falzon, "Bejn Paġna u Oħra", Ġuże` Cassar-Pullicino intervistat, *Il-Mument*, 26.01.1992.